

POVESTEA UNEI GAZETE MOARTĂ ÎN PROIECT: „STEAUA BUCOVINEI”

LIVIU PAPUC
„Convorbiri literare”, Iași
E-mail: liviu.papuc50@gmail.com

The Story of a Dead-Born Gazette: “Steaua Bucovinei”

(Abstract)*

After the disappearance of the newspaper “Bucovina. Gazetă pentru religie, politică și literatură” (1848–1850), at the beginning of 1864 optimistic news began to appear in the press outside Bukovina, which announced the imminent appearance of a long-awaited church gazette in this province – a territory lacking local printed information, if we do not take into account the German newspaper “Bukowina. Landes- und Amtszeitung”. The project of starting a religious gazette belonged to local personalities of the time, both churchmen and laymen (Bishop Eugenie Hacman, Samuil Andrievici, G. Hurmuzachi, I. G. Sbiera, Pavel Paicu etc.). Our article will follow step by step, according to press information, the evolution of the “event”. We hope that archival documents will fully clarify the ins and outs of this project which initially failed, but later came to life in another form, i. e. as „Foaia Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina” [Journal of the Society for Romanian Literature and Culture in Bukovina].

Keywords: “Steaua Bucovinei”, Bukovinian press, Samuil Andrievici, Eugenie Hacman, Hurmuzachi family.

(Rezumat)

După „apunerea” gazetei „Bucovina” (1849–1850), pe la începutul anului 1864 au început să apară vești optimiste prin presa de peste munți, care anunțau iminenta apariție a unei mult așteptate gazete bisericești în Bucovina, cea lipsită de informații tipărite locale, dacă nu luăm în calcul foaia nemțească „Bucovina”. Ne ocupăm aici de existența acestui proiect, întrucât au fost implicați în înfăptuirea lui personalități locale ale vremii, atât fețe bisericești, cât și mireni (episcopul Eugenie Hacman, protopresviterul Samuil Andrievici, G. Hurmuzachi, I. G. Sbiera, Pavel Paicu ș.a.). În acest articol urmărim pas cu pas, potrivit informațiilor de presă, evoluția „evenimentului”, rămânând ca niște eventuale documente de arhivă să lămurească pe deplin dedesubturile unui eșec – ce va

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

prinde viață, sub o altă formă, prin „Foaia Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina”.

Cuvinte-cheie: „Steaua Bucovinei”, presă bucovineană, Samuil Andrievici, Eugenie Hacman, familia Hurmuzachi.

După 1848, efect al mișcării revoluționare pan-europene, putem spune că Bucovina s-a trezit la viață, odată ca urmare a Constituției imperiale, care oferea bucovinenilor în timp (măcar pe hârtie) drepturi la care doar visaseră¹, iar pe de altă parte desprinderea din uniunea forțată (și nefirească) cu Galiția, supusă, aceasta, unei dominări a puternicei influențe poloneze, uniune care se manifestase și printr-o continuă campanie de rutenizare a Țării Fagilor. Am pornit la drum cu acest preambul având în vedere doar efectul deosebit al apariției gazetei bilingve (româno-germană) „Bucovina” (1848–1850), prin intermediul căreia membrii familiei Hurmuzachi (dar nu numai ei) făceau să intre în concertul pan-românesc o „foaie” care să mențină treaz interesul național, în luptă permanentă cu influențele exterioare, care își făceau simțită prezența la toate nivelurile vieții sociale, mai ales prin promovarea intereselor excesive ale populațiilor minoritare.

Ne oprim aici doar la aspectul promovării, de către periodicul pomenit, a limbii și culturii române – subiecte predilecte ale Hurmuzăcheștilor – cvasi-abandonate de inteligența locală (boieri și preoți), în favoarea limbilor germană, polonă, chiar și ruteană (inclusiv în familie). Un sprijin indiscutabil în această direcție l-au primit din partea lui V. Alecsandri și a cortegiului de prieteni ai acestuia, dar și, pe alt plan, din partea unui G. Bariț și a altor transilvăneni (scrisorile lui Al. Hurmuzachi certifică aserțiunea).

Dar a mai existat și un alt aspect important și de viitor, anume deschiderea gustului pentru scris și împărtășit fapte și idei, care, odată iscat, chiar și după dispariția periodicului bucovinean, avea să se manifeste în gazetele din cadrul imperiului, de la Viena, Pesta, Brașov, Sibiu, Oradea Mare, Arad. Un exemplu concludent îl avem în tânărul preot Iraclie Porumbescu, pe lângă a cărui semnătură le mai găsim și pe ale lui Aron Pumnul, I. G. Sbiera, Dimitrie Dan (cel „bătrân”, nu viitorul membru al Academiei Române), care trimiteau vești provinciale în „Gazeta Transilvaniei”, „Albina”, „Concordia”, „Familia”, „Telegraful român” etc. Iată de ce ne-am cules informațiile din presa „de peste munți”, căci acolo se făcea permanent atmosferă pentru proliferarea cuvântului scris la timp și la obiect².

¹ Alexandru Hurmuzachi, în articolul „O ochire retrospectivă”, din 14/26 februarie 1849, al gazetei „Bucovina”, avea să le împărtășească conașionalilor săi, cu satisfacție, primele zece puncte ale actului oficial, accentuând valoarea primelor două dintre acestea: „Toți cetățenii sunt egali înaintea legii” și „Libertatea persoanei este asigurată”.

² Doar un exemplu, printr-un fragment de articol vienez: „Presa zilei se făcu o trebuință, ca oricare mijloc de comunicație, ca telegrafii și drumurile ferecate. Citirea jurnalelor este o necesitate ce trebuiește mulțămită. Se știe că este tocmai așa trebuincios a ști și pricepe cursul întâmplărilor de zi ca și cursul râurilor, ca și întinsura munților pe suprafața pământescă. Legătura evenimentelor politice și sociale cu interesele materiale este cunoscută și acum se știe că aceste din urmă sunt foarte

Năzuințele în direcția apariției unui periodic bucovinean par să prindă contur în anul 1857, când iată ce ne spune o redacție, urmare a unor ecouri venite din provincia de Coroană: „Mai astă primăvară începusem și noi pe aici a ne bucura, auzind că la Cernăuți va ieși din săptămâna Paștelor încolo o gazetă românească bisericească sub redacțiunea sântiilor sale Teoctist Bendela, rectorul seminariului diecezan, și Samuil Andrievici, parohul ceahorean de lângă Cernăuți. Un jurnal bisericesc, suntem convinși că este prea dorit de cătră tot românul”³ (vezi Anexa I).

Proiectul, ca atâtea altele, nu ne îndoim, avea să eșueze. De-abia mai târziu, în 1864, încep din nou să circule zvonurile, vârful de lance părând a fi „Telegraful român”, cu teoretizarea și încercarea de lămurire: „În ziaristica română s-a arătat în multe rânduri, din diferite puncturi de vedere, trebuința cetirii gazetelor și cu preferință a gazetelor celor naționale. Sub acest raport, luând în vedere referințele bucovinene, venim de însemnăm următoarele. Era adică un timp când ai noștri, necum să recunoască meritul nedisputaver al publicității, dară nu concepuseră încă nici ideea cea mai simplă despre trebuința și puterea ei; gazetele le priveau ca o marfă de lux, care și-o procurau numai niște oameni risipitori și ieșiți din minte”, pentru a concluziona în forță „că avem de a înființa o gazetă românească pentru Bucovina”⁴ (vezi Anexa II).

Veștile sunt preluate, întărite, cu din ce în ce mai multe amănunte, de Iraclie Porumbescu: „Multe năzuințe de a exopera un ziar național în dulcea noastră limbă română a devenit astăzi în țărișoara noastră, deși nu un lucru de prisos, totuși un ce superficial. [...] În lunile trecute visau unii și alții de înființarea unui ziar român, ba chiar se vorbea că stimatul părinte Iliuț, catehetul gimnaziului inferior, este aplecat a depune cauțiunea, și așadară fiind problema existenței unui ziar național mai realizată – deodată numai furăm siliți a auzi că toată zidirea care s-a făcut spre înființarea amintitului ziar a fost o iluziune deșartă, un fantom laș și plin de deșertăciune, deoarece literații noștri nu se putură învoi cine să fie redactor. Unii voiau pe Tanda, că e căpățânos, alții pe Manda, că e mai bănos, și așa, *inter duos mittigantes*, s-a înființat – spre rușinea noastră – un ziar polon, cu porecla «Bratec»”⁵ (vezi Anexa III).

periclitare când ne lăsăm a fi surprinși de cele dintâi”. „Contribuție timbrală și jurnalistică”, în „Telegraful român”, anul V, nr. 95, 30 noiembrie 1857, p. 2 (378).

³ „De la Prut, în iuliu 1857”, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 61, 3 august 1857, p. 2 (288). Ceva mai târziu, în același an, reflex al aceluiași interes general pentru existența unui organ de publicitate bucovinean, citim: „Bucovina, în toată Monarhia austriacă, este unica provincie care încă n-are niciun jurnal de sine stătător. Reprezentarea spirituală a acelora față cu lumea inteligentă de mult se mărginește pre lângă unele corespondențe ieșite ici colea prin foile indigene, care însă nu erau în stare a face mai puțin simțitoare lipsa unui jurnal provincial. Înainte cu mai mulți ani, după ce n-a succes fraților Hurmuzachi o întreprindere politico-literară, literatul L. Gerbel rugă pre Guvern pentru subvenția unei foi provinciale; el căpătă atunci răspuns negativ. Acuma se spune că unui domn Naibauer i se dete concesie de a da la lumină o foaie provincială și, precum aflăm, aceea va intra în viață încă cu 1 ianuarie 1858”. „Telegraful român”, anul V, nr. 82, 16 octombrie 1857, p. 1. Gazeta „Bucovina” a lui Neubauer, în limba germană, avea să apară în anul următor.

⁴ „Bucovina, din Perdele, 23 febr. 1864”, în „Telegraful român”, anul XII, nr. 20, 8 martie 1864, p. 2.

⁵ „De lângă apa Sucevei, în ziua de Înălțarea Domnului 1864”, în „Concordia”, anul IV, nr. 47, 11/23 iunie 1864, pp. 187–188.

„Aurora română” preia din zbor informația privind apariția unui nou ziar, cu noi amănunte: „Steaua Bucovinei», un ziar nou, precum zice «Concordia», va apare cu 1 august în Cernăuți, sub redacțiunea d-lui Andrievici. Salutăm din inimă întreprinderea aceasta. [...] dorim ca «Steaua Bucovinei» se redeie splendoarea numelui român!” dar și cu unele rezerve, ca tot pătitul: „Nu știm însă din ce fel de pănură îi vor fi făcute vestmintele, firma ni garantează soliditatea, și ni-ar părea foarte rău dacă, pe lângă auspiciile cele frumoase ce le avem în astă privință, ar răsări de sub vestmintele ei niște *potcoave cirilice!*”⁶ (vezi Anexa IV).

„În fine, fierbinte dorință a noastră și a fraților din Bucovina e aproape de realizare. O corespondență din Cernăuți a «Concordiei» ne spune că-n 13/25 iunie s-a ținut o conferință de inteligenți, preoți și civili, care a stabilit ieșirea și programa unei foi românești, că Exc. Sa Eppul Hakmann încă a aprobat întreprinderea și că astfel din 1/13 august va avea și Bucovina o foaie proprie românească, sub titlul «Steaua Bucovinei», sub redacțiunea dlui Prot. Sam. Andrievici”⁷, se entuziasmează „Telegraful român”, adăugând, cu prudență, și rezerva: „Ne temem, totdeodată, că realizarea ei – spre cea mai mare daună a tuturor românilor, dar specialmente a bucovinenilor – iar se va amâna, căci până-n momentul în care scriem acestea, n-am primit încă nicio înștiințare mai de aproape” (vezi Anexa V).

Și nici nu aveau să primească vreo înștiințare, pentru că, după cum bine știm, mult așteptata „Steaua Bucovinei” n-a mai apărut. Numele cunoscute și recunoscute ale lui Teoctist Bendella și Samuil Andrievici, la care se adaugă părintele Iliuț, apoi Episcopul Eugen Hacman și din nou Samuil Andrievici, nu au fost suficiente pentru a și aduce la lumină fătul mult dorit. De ce? Nu știm, dar putem presupune. Până atunci însă, să aflăm totuși întreaga desfășurare a evenimentelor de la cineva „din interior” (îl bănuim pe Artemie Berariu, ginerele lui Samuil Andrievici, ca fiind autorul relatării cu iz semi-oficial).

Correspondența detaliază, cu alură de bilanț, când încă mai existau speranțe de împlinire a proiectului: „Astă primăvară, adecă, în luna lui aprilie, Excelența sa episcopul Eugeniu Hacman, neîndemnat de nimene, ci din propria sa inițiativă, provocă pe locotenentele protopresviteriei Cernăuților, Samuil Andrievici, să ia sarcina redapțiunii unei gazete românești și, compunând programa respectivă, să i-o comunice spre revedere. Părintele Andrievici primind redaptura, se puse de făcu programa gazetei și o împărtăși episcopului, care, netrăgănând mult, i-o întoarse cu adausul ca să o supună dezbaterii câtorva bărbați competenți în afaceri gazetarie”⁸. Povestea continuă cu detalierea celor chemați la „conferința din sala Consistoriului”, unde regăsim nume cunoscute ca active în acea perioadă: „din civili pe D. D. Alexandru de Costin, George de Hormuzachi, Nicolae de Vasâlcu, Nicolae de Zota, Oreste Reni de Hersieni, Amvrosiu Dimitrovici, Ioan al lui George Sbiera, Pavel Paicu și pe

⁶ „Aurora română”, anul II, nr. 13, 1/13 iulie 1864, p. 11.

⁷ „Foaie română în Bucovina”, în „Telegraful român”, anul XII, nr. 52, 5/17 iulie 1864, p. 3.

⁸ „Câmpulung, în 11 august 1864”, în „Concordia”, anul IV, supliment la nr. 63, 7/19 august 1864, p. 255.

d. Sienbac, secretarul episcopului, iară din preoțime pe părinții: Demetriu Procopovici, Ioan Dimitrovici, Ioan Zurcanovici, Ioan Calinciuc, Vasile Mitrofanovici, Eusebiu Popovici, Mihail Calinoschi și Artemiu Eremievici”. S-a stabilit denumirea (inițial „Bucovineanul”, apoi „Steaua Bucovinei” – să facem vreo legătură cu „Steaua Dunării”?) și, mai ales, „caracterul gazetei”, care suna în felul următor, și promițător: „«Steaua Bucovinei» va reprezenta cu deplină liberalitate legală toate interesele bisericești, politice, naționale, sociale, comerciale și economice în Bucovina”, după care Samuil Andrievici îi comunică „programa” Episcopului, pentru acordarea banilor și înaltei binecuvântări. „Credem că Excelența sa, care cu zel și convingere a luat inițiativa în afacerea asta momentoasă, cu același o va ști și duce la îndeplinire” – încheie, optimist, corespondentul (vezi Anexa VI).

Aceeași gazetă pestană, care părea atât de bine informată, revine în anul următor cu această știre: „Se spune, încă, că și «Steaua Bucovinei» va apare pe orizontul jurnalisticii române, de vreme ce Excelența Sa Episcopul a dat cauțiune și aprobațiunea sa”⁹. Nu avea să fie – probabil că a lipsit aprobarea vieneză, cum am văzut că s-au mai petrecut lucrurile –, dar în aceeași primăvară golul va fi acoperit prin apariția „Foi Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”, printre ai cărei inițiatori se vor afla aceleași nume ca și în „nucleul” „Steii Bucovinei”, ocazie cu care presa de peste munți nu ezită să-și exprime satisfacția, trimițând adrese de felicitare¹⁰. „Viața” „Foi Soțietății...” constituie o altă poveste – ca și „explozia” teatrală de bun augur pentru publicul românesc –, care nu face obiectul articolului de față.

ANEXA I

De la Prut, în iuliu 1857

Mai astă primăvară începusem și noi pe aici a ne bucura auzind că la Cernăuți va ieși din săptămâna Paștelor încolo o gazetă românească bisericească sub redacțiunea sântiilor sale Teoctist Bendela, rectorul seminarului diecezan, și Samuil Andrievici, parohul ceahorean de lângă Cernăuți. Un jurnal bisericesc, suntem convinși că este prea dorit de cătră tot românul, pentru că numai când vom avea un asemenea jurnal se poate spera desigur că între români încă se va forma o opinie publică universală în privința vieții religioase, o conștiință clară și luminată despre starea credinței lor și despre administrăciunea bisericii lor, prin urmare numai atunci s-ar face și începutul unei adevărate istorii bisericești române; iar până nu vom înființa o gazetă bisericească, până atunci nu putem avea nici viață bisericească conștiuită, până atunci bucovineanul nu poate ști nimica despre starea bisericii române din Ardeal, Ungaria, Bănat, România, Moldavia, Besarabia, nici ardeleanul

⁹ „Concordia”, anul V, nr. 14, 16 faur/2 martie 1865, pp. 3–4 (55–56).

¹⁰ „Frații bucovineni ne-au ajuns și ne-au și întrecut. Tânăra lor Societate pentru literatura și cultura română în Bucovina [...] a și început a eda o foaie literară, organ al acelei societăți pline de speranță și de viață. O vom spune cu bucurie pentru faptul complinit în Bucovina, și cu întristare pentru faptul necomplinit încă la noi”. „Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”, în „Telegraful român”, anul XIII, nr. 21, 14/26 martie 1865, p. 3; „Am primit numărul 1, 2, 3 din «Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina». Salutăm cu bucurie această foaie literară și dorim din inimă ca ea să fie îndreptarul nostru pe câmpul cel sterp al literaturii noastre naționale”. „Jurnalele române s-au sporit”, în „Aurora română”, anul III, nr. 6, 15/27 martie 1865, p. 11 (71).

ungureanul, românianul, moldoveanul, besarabeianul despre starea bisericii române din celelalte provincie afară de a lui; nu numai atâta, ci fără gazetă bisericească nu poate nici chiar preoțimea, necum alți mireni, nici chiar despre starea bisericii din eparhia de care se țin înșiși; ce se întâmplă la o biserică din vecinătatea lui aude numai după mai multe luni sau după un an întreg, sau poate nici atunci, iar de aude cam târziu, nu aude lucrul cum s-a întâmplat, ci schimosit și schimbat cu totul, cât nu mai poate alege adevărul din neadevăr; fără gazetă bisericească nu poate ști nici chiar preoțimea cel puțin starea ierarhiei române din toate provinciile, câte arhiepiscopate și câte episcopate sunt, cum este organizat fiecare episcopat și după ce legi se administă și se judecă cauzele bisericești, au după canoanele bisericii răsăritene, sau doară după alte legi? Este, oare, starea bisericii române așa de bună, cât să nu ceară trebuința a îndrepta într-înșă nimica din câte sunt, sau doară ar cere încă multă îndreptare radicală? Aste întrebăciuni ca prin treacăt și altele asemenea adevăresc pe deplin neapăravera trebuință de o gazetă română bisericească.

Numai din lipsa de pân-acum a unei gazete române bisericești a răsărit și marea și nedezlegăvera acea contradicere, că adevă pe când literatura română a fost începută și dezvoltată mai mult de către bărbații bisericii, precum de un Varlaam, Dosotei, Ghenadiu Bradul, Ștefan Simionianul ș.a., iar nu de mireni: pe atunci aflăm că starea politică și soțială a românului își are istoria din timpurile cele mai vechie și până astăzi, iar biserica română nu-și are încă istoria nici măcar începută, pentru că cea făcută de Petru Maior este numai o rapsodie, precum ne spune el însuși, iar cea de Veniamin este numai traducere a istoriei unei biserici străine, iar nu a bisericii române. Ne rămâne deci să sperăm că preoțimea română își va lua odată osteneala a desființa acea contradicere păgubicioasă bisericii, sufletului nostru și mântuینței lui din robia întunerecului și a neștiinței.

O asemenea întreprindere se aștepta și se așteaptă cu tot dreptul de la clerul român din Ducatul Bucovinei, pentru el stă și în privința culturii spirituale și în privința dotăciunii materiale mai bine decât din oricare provincie română. El are așezământ teologic, în carele se propun științele întocma ca la oricare universitate europeană, ba încă unele obiecte cu mai mare deplinătate, după trebuințele spețiale ale eparhiei; iar în privința materială, are biserica un fond proporțional mai bogat decât biserica oricărei provincii.

Cu toată trebuința neapăravera, vedem că până acum încă nu s-a început gazeta bisericească, fără ca să putem ști cauza împiedecățivă a acestei întâzieri neplăcute și păgubicioase. Sperăm totuși că va începe poate cât mai curând, precum și despre aceea putem fi convinși că românii din toate provinciile se vor întrece în sprijiniciunea aceluia, atât cu corespondențele din părțile bisericii lor, cât și cu cetirea lui, ca așa rădigătorii [redactorii] aceluia să fie puși în stare a ne putea face cunoscuți cu starea întregii bisericii, cu cea religioară, morală și culturală.

Pe la noi a început a se simți adânc trebuința unui asemenea organ comunicățiv bisericesc; de aceea, în lipsa lui, se simți onoraverul consistoriu episcopesc a ordina în eparhie conferințe păstorale, carele să le ție fiecare protopop regulat cu preoții protopopiatului său. Înaltul ministeriu a aprobat cu multă plăcere astă ordinăciune, lăudând zelul consistoriului; a aflat însă de cuviință a mai amâna începutul conferințelor, până când se vor așeza trebile în Principatele dunărene Moldavia și România, ca nu cumva să fie înrăurinate din partea vreunei partite din Principate. Prin aceasta s-a dat preoțimii timp de ajuns de a se pregăti, ca așa pre când va sosi timpul, să aibă și materialul adunat și pus în rânduială, ca să fie conferințele cu atâta mai răspunzătoare scopului cu mai mare deplinitate și cu mai mult folos al bisericii.

*

La începutul lunii iulie era să se celebreze la Monastirea Putna, din partea prea sântiei sale episcopului nostru Eugeniu Hacman, parastas pentru eroul moldav Ștefan cel Mare, la care sărbăciune să se afle și trâmășii guvernului și metropoliei din Moldavia; însă și aceasta se amână pe alt timp, când vor fi trebile Principatelor așezate cu totul la un fel.

„Gazeta Transilvaniei”, nr. 61, 3 august 1857, p. 2 (288).

ANEXA II

Bucovina, din Perdele, 23 febr. 1864

În ziaristica română s-a arătat în multe rânduri, din diferite puncturi de vedere, trebuința cetirii gazetelor și cu preferință a gazetelor celor naționale. Sub acest raport, luând în vedere referințele bucovinene, venim de însemnăm următoarele.

Era adică un timp când ai noștri, necum să recunoască meritul nedisputaver al publicității, dară nu concepuseră încă nici ideea cea mai simplă despre trebuința și puterea ei; gazetele le priveau ca o marfă de lux, care și-o procurau numai niște oameni risipitori și ieșiți din minte. Astă cugetare neferice, sub înrâurința ideilor de înaintare, s-a schimbat acuma și interesul pentru publicitate pe zi ce merge tot crește, cu toate că încă nescutit de o scădere de tot însemnată, și anume de lipsa de decernință care gazetele sunt de preferit la legere. Fiecare națiune adică, în puterea individualității sale, are interesele sale proprii, de care trebuie să se îngrijească numaidecât, dacă este vorba ca să subziste ca națiune separată și să nu se cufunde și asemenea cu alte națiuni. Dejudecând deci, după acest criteriu – care gazete sunt de les mai întâi cu folos național – urmează de sine că gazetele cele ce dezbat interese specifice naționale sunt de preferit înaintea celor ce se ocupă cu interese comune sau chiar antinaționale.

Între românii din Bucovina lumea cititoare de gazete, luând peste tot, stă din preoți și boieri; aplecând la unii și la alții dreptariul atins, caută să mărturisim că mai toți nu-și știu alege gazetele de les; căci, desfăcându-se ceata lor în două, una parte o vezi ocupându-se „con amore” cu gazetele polone, iar cealaltă cu gazetele nemțești, și amândouă părțile așteaptă să le vină scăparea și mântuirea națională de la formele și tipurile cum li le predică acestea – nemaicugetând și nemaipunând urechea la gazetele românești, care *par excellence* sunt chemate a reprezenta interesele românilor.

De aci urmează că mulți din preoții și boierii noștri nu cunosc interesele noastre specific naționale și nu știu că în casele, familiile, în petrecerile lor ca români, trebuie să se folosească, conversând, de limba românească; cum că în școalele populare, în gimnaziul de la Suceava și în școala reală de la Cernăuți trebuie să se propună peste tot în limba românească; cum că antistele, și respectiv scriitorii comunităților, au să corespundă cu orice direcție numai cât în limba românească; cum că trebuie să ne încordăm toate puterile spre a înființa institute naționale și anume spre a înființa în Cernăuți și Suceava câte un institut pentru creșterea națională a fetițelor, pe care părinții, din nepricepere, le constrâng acuma, fără cale și cu dauna națională, a învăța mai tot au în limba polonă, au în limba nemțească; a înființa în Cernăuți au în Suceava un institut de agricultură, fără de care suntem numai niște pigmei în afacerile agricole; a urzi fonduri pentru trimiterea tinerilor noștri buni de cap la institute mai înalte, pentru ca să se dedeie cu jurisprudența, cu medicina, cu filosofia, cu tehnica, cu comerțul, cu industria; pentru ca să se ocupe cu artele frumoase, cu muzica, cu pictura; cum că avem trebuință de bibliotecă românești; cum că reuniunea română din Cernăuți trebuie susținută cu orice preț; cum că avem de a înființa o gazetă românească pentru Bucovina; cum că ne trebuie...

Acestea și încă și multe altele sunt interesele noastre, de a căror imperativitate caută să fie convins tot sufletul român în Bucovina, care convingere își va putea-o câștiga numai atunci dacă, cum am atins mai sus, își va pune urechea cu luare aminte și la raționamentele gazetelor românești.

„Telegraful român”, anul XII, nr. 20, 8 martie 1864, p. 2.

ANEXA III

De lângă apa Sucevei, în ziua de Înălțarea Domnului 1864

Multe năzuințe de a exopera un ziar național în dulcea noastră limbă română a devenit astăzi în țărișoara noastră, deși nu un lucru de prisos, totuși un ce superficial. Noi, ca depărtați de capitala Cernăuți, suntem însetați de a ne împărtăși cu afacerile și activitatea fraților noștri, cu atât mai mult căci acolo se concentrează orice inițiativă – și, durere, din lipsa unui ziar național trebuie, deodată cu despărțirea-ne de capitală, să părăsim calea muzelor, calea întreprinderilor literare, a înțelegerii, a înfrățirii care neîntrerupt ar trebui să ne conducă mână în mână, mai că așa zice până la ultimul respirat.

În lunile trecute visau unii și alții de înființarea unui ziar român, ba chiar se vorbea că stimatul părinte Iliuț, catehetul gimnaziului inf., este aplecător să depună cauză, și așadară fiind problema existenței unui ziar național mai realizată – deodată numai furăm siliți a auzi că toată zidirea care s-a făcut spre înființarea amintitului ziar a fost o iluziune deșartă, un fantom las și plin de deșertăciune, deoarece literații noștri nu se putură învoi cine să fie redactor. Unii voiau pe Tanda, că e căpățanos, alții pe Manda, că e mai bănos, și așa, *inter duos mittigantes*, s-a înființat – spre rușinea noastră – un ziar polon, cu porecla „Bratec”.

Opinia aceea că existența unui ziar românesc ar fi, prin lipsa corespondențelor, periclitată, e deșartă, deoarece atunci s-ar da de-a dreptul veneratului cler, ilustrei boierimi, capabililor, învățătorilor, cu un cuvânt: inteligenței noastre, un *testimonium paupertatis*. De ar lipsi toată corespondența, totuși ucazurile curiei episcopoești ar fi prea de-ajuns – pe lângă capacitatea redacțiunii – d-a umple vreo jumătate de coală; precum de față ne aflăm în ajunul unei întâmplări prea ponderoase, în privința seminarului gr. răsăritean față cu rectorul alumnilor, în care afacere dvorul episcopesc înfățișează instanța hotărâtoare; la care deslușire, ca să putem da publicului nostru o imagine adevărată despre giuristările alumnatului menționat, repoftim, din lipsa unui ziar propriu, umanitatea și amoroarea frățască a prea stimatei redacțiuni „Concordia” ca să binevoiască a-mi rezerva ceva spațiu în prețitul ziar, spre a ne clara și destuli socotințele și durerile noastre. [...]

„Concordia”, anul IV, nr. 47, 11/23 iunie 1864, pp. 187–188.

ANEXA IV

„Steaua Bucovinei”, un ziar nou, precum zice „Concordia”, va apare cu 1 august în Cernăuți sub redacțiunea d-lui Andrievici. Salutăm din inimă întreprinderea aceasta, cu atât mai vârtos, căci când auzim sau vedem că apare atare ziar nou sau carte română folositoare, totdeauna suntem cuprinși de ideea că astădată iară făcurăm un pas înainte pe calea progresului! În adevăr, Bucovina rusită are mare, forte mare lipsă de un ziar românesc pentru stărnirea simțului național și eliberarea fiilor Bucovinei din brațele rusești; căci zău astăzi numai limba, însă numele nu e mai mult român în toată țara; te sperii când iei la mână șematismul clerului român, în care nu vezi numai ici și colea câte un nume românesc, ci mai mult tot terminațiune slovenă. Nepăsarea, neștiința și umilința au fost cauza acestor schimosiri; de aceea dorim ca „Steaua Bucovinei” se redeie splendoarea numelui român! Nu știm însă din ce fel de pănură îi vor fi făcute vestmintele, firma ni garantează soliditatea, și ni-ar părea foarte rău, dacă, pe lângă auspiciile cele frumoase ce le avem în astă privință –, ar răsări de sub vesmintele ei niște „potcoave cirilice!”.

„Aurora română”, anul II, nr. 13, 1/13 iulie 1864, p. 11.

ANEXA V

„Foaia română în Bucovina”

În fine, fierbinta dorință a noastră și a fraților din Bucovina e aproape de realizare. O corespondență din Cernăuți a „Concordiei” ne spune că-n 13/25 iunie s-a ținut o conferință de inteligenți, preoți și civili, care a stabilit ieșirea și programa unei foi românești, că Exc. Sa Eppul Hakmann încă a aprobat întreprinderea și că astfel din 1/13 august va avea și Bucovina o foaie proprie românească, sub titlul „Steaua Bucovinei”, sub redacțiunea d-lui Prot. Sam. Andrievici. Urăm din inimă acestei întreprinderi, dar ne temem, totdeodată, că realizarea ei – spre cea mai mare daună a tuturor românilor, dar specialmente a bucovinenilor – iar se va amâna, căci până-n momentul în care scriem acestea, n-am primit încă nici o înștiințare mai de aproape.

[„Telegraful român”, anul XII, nr. 52, 5/17 iulie 1864, p. 3.]

ANEXA VI

Câmpulung, în 11 august 1864

În toate gazetele românești și în câteva germane din provinciile austriece s-a reprodus știrea cum că în Cernăuți, sub redacțiunea părintelui Samuil Andrievici, va apărea în curând un ziar în limba românească, intitulat „Steaua Bucovinei”. Neaudeverindu-se încă știrea asta, deși se strecurară, de la ivirea-i și până-acuma mai bine de trei luni de zile, publicul începe a o ține de falsă și a nu-i mai da nici un crezământ. Io aflu cu cale a lămuri lucrul în afacerea asta prea cumpenitoare, după informațiunea primită de curund.

Astă primăvară, adecă, în luna lui aprilie, Excelența sa episcopul Eugeniu Hacman, neîndemnat de nimene, ci din propria sa inițiativă, provocă pe locutenintele protopresviteriei Cernăuților, Samuil Andrievici, să ia sarcina redapțiunii unei gazete românești și, compunând programa respectivă, să i-o comunice spre revedere. Părintele Andrievici primind redaptura, se puse de făcu programa gazetei și o împărtăși episcopului, care, netrăgănând mult, i-o întoarse cu adausul ca să o supună dezbaterii câtorva bărbați competenți în afaceri gazetarie. Urmând dorinței episcopului, părintele Andrievici conchemă o conferință în sala Consistoriului, invitând la aceea din civili pe D. D. Alexandru de Costin, George de Hormuzachi, Nicolae de Vasâlcu, Nicolae de Zota, Oreste Reni de Hersieni, Amvrosiu Dimitrovici, Ioan al lui George Sbiera, Pavel Paicu și pe d. Sienbac, secretarul episcopului, iară din preoțime pe părinții: Demetriu Procopovici, Ioan Dimitrovici, Ioan Zurcanovici, Ioan Calinciuc, Vasile Mitrofanovici, Eusebiu Popovici, Mihail Calinoschi și Artemiu Eremievici.

Pertractând deci conferința asta programa părintelui Andrievici, recunoscă de bune toate câte se aflară într-însa, până la numirea gazetei: „Bucovineanul”, care se înlocui prin numirea „Steaua Bucovinei” și până la definițiunea caracterului gazetei, carele se dețarmuri prin cuvintele: „«Steaua Bucovinei» va reprezenta cu deplină liberalitate legală toate interesele bisericesti, politice, naționale, sociale, comerciale și economice în Bucovina”, și cu aceste două schimbări și cu lăsarea paragrafului din urmă a programei, care trata despre formatul și cuprinsul gazetei, părintele Andrievici comunică de nou programa sa episcopului, rogându-l să-i deie suma de bani recerută pentru cauțiune și alta pentru începerea întreprinderii.

Deci credem că Excelența sa, cu care zel și convingere a luat inițiativa în afacerea asta momentoaasă, cu același o va ști și duce la îndeplinire.

„Concordia”, anul IV, supliment la nr. 63, 7/19 august 1864, p. 255.

BIBLIOGRAFIE

1. „Aurora română”, anul II, nr. 13, 1/13 iulie 1864.
2. „Bucovina, din Perdele, 23 febr. 1864”, în „Telegraful român”, anul XII, nr. 20, 8 martie 1864.
3. „Câmpulung, în 11 august 1864”, în „Concordia”, anul IV, supliment la nr. 63, 7/19 august 1864.
4. „Concordia”, anul V, nr. 14, 16 faur/2 martie 1865.
5. „Contribuție timbrală și jurnalistică”, în „Telegraful român”, anul V, nr. 95, 30 noiembrie 1857.
6. „De la Prut, în iuliu 1857”, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 61, 3 august 1857.
7. „De lângă apa Sucevei, în ziua de Înălțarea Domnului 1864”, în „Concordia”, anul IV, nr. 47, 11/23 iunie 1864.
8. „Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”, în „Telegraful român”, anul XIII, nr. 21, 14/26 martie 1865.
9. „Foaie română în Bucovina”, în „Telegraful român”, anul XII, nr. 52, 5/17 iulie 1864.
10. „Jurnalele române s-au sporit”, în „Aurora română”, anul III, nr. 6, 15/27 martie 1865.
11. Hurmuzachi, Alexandru, „O ochire retrospectivă”, în „Bucovina”, 14/26 februarie 1849.